

Prob. 3°. Quinquaginta dies post mortem Christi, cœperunt Apostoli prædicare publice et coram omni multitudine illum surrexisse; semper exprobraverunt Judæis quod illum interemissent, *quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis*, Act. iv, 10. Confidenter asserebant principes Synagogæ pecunia induxisse milites ut dicerent se dormientibus supervenisse discipulos, et corpus ejus e tumultu sustulisse; accusatio hæc fuit publica, constans et gravissima; attamen Judæorum principes, sacerdotes, scribæ et pharisæi nihil dixerunt ut accusationem adeo sibi injuriosam destruerent; vocaverunt duntaxat Apostolos seditiosos, rebelles, blasphemos, templi violatores, legis contemptores: *Comminemur eis ne ultra loquantur in nomine hoc (Jesu) ulli hominum*, Act. iv, 17. Tacite ergo confitebantur veram esse resurrectionem, aut saltem nihil peremptorium contra illam se habere dicendum. Ergo.

Plures utilissime legi possunt auctores circa resurrectionem Christi, et in primis *Ditton, La religion chrétienne prouvée par le seul fait de la résurrection de J.-C.*; *West, Observations sur l'histoire et les preuves de la résurrection de J.-C.*; *Sherlock, Les témoins de la résurrection de J.-C. examinés suivant les règles du barreau*; *Littleton, Observations sur la conversion et l'apostolat de S. Paul*. Quatuor illi auctores sunt Angli, sed eorum opera citata in linguam Gallicam fuerunt conversa. Utilissime etiam legi possunt opera dicta, *Triomphe de l'Évangile, lettre neuvième*; *Appel à la raison sur la vérité religieuse, par M. Burthe, ch. 6.*

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Facta et circumstantiæ quibus probatio nostra ex resurrectione Christi desumpta nititur, a solis referuntur Apostolis: atqui testimonium eorum suspectum est: ergo.

R. Nego min. Hæc enim facta referunt Apostoli tanquam publica et præsentia, has circumstantias describunt

tanquam omnibus notas: nullus autem impostor fabulas sic contexeret, nec eas tanta impudentia publice et iteratis vicibus annuntiare auderet, velut certissimas veritates ab omnibus cognitatas; si autem adeo insaniret ut fictitias hujusmodi historias prædicaret, in derisum omnium ac ludibrium deveniret, et nemo fidem illi adhiberet: attamen multi ex Judæis fidem adhibuerunt Apostolis resurrectionem Christi annuntiantibus: certum est ergo Apostolos mentitos non fuisse quando publice retulerunt mortem Christi, ejus sepulturam in sepulchro novo, et curas quas adhibuerunt Judæi ne corpus per furtum e tumultu auferretur, etc. Ergo. Si vero Judæi firma quædam habuissent argumenta contra resurrectionem, ea de manu ad manum posteris transmisissent: in cunctis sæculis fraudem et mendacium exprobrassent, sicque impediissent ne tale dogma ab omnibus crederetur. Ergo.

Obj. 2°. Testibus ipsis Evangelistis, corpus Christi evanuit ex oculis illorum, Luc. xxiv, 31, tanquam merum phantasma: ergo non constat eos verum Christi corpus suscitatum vidisse.

R. Nego consequens. Nobis enim constare potest ex visu, tactu et auditu, hunc vel illum hominem eundem esse quem heri vidimus, audivimus, etc.; verum constat ex visu, tactu et auditu, Apostolos judicasse corpus Christi idem fuisse post resurrectionem ac ante mortem: ipsum namque viderunt, cum illo multoties sermonem habuerunt, carnem illius contrectaverunt: ergo.

Quod autem dicit S. Lucas, ipsum ex oculis eorum evanuisse, id unum significat, scilicet, corpus Christi ex visibili factum esse invisibile, vel potius conspici ab eis desiisse, ut habetur in Græco: at nemo dubitat quin, auxiliante Dei potentia, corpus solidum ex visibili fieri possit invisibile. Ergo.

Nec proficerent increduli si dicerent Deum apparuisse visibiliter Abraham aliisque Patriarchis, et tamen verum non habuisse corpus; nam certum erat apud omnes neque Deum neque angelos verum habere corpus: unde

sive Deus immediate apparuerit Patriarchis, ut uidebantur, sive per ministerium angelorum, ut alii contendunt, nullus propterea in errorem inducebatur; post visionem, unusquisque satis advertebat phantasticum corpus sibi apparuisse; e contra, Christus ante mortem verum habebat corpus, et evidentibus indiciis manifestavit se idem habere corpus: ergo discipulos in errorem positive induxisset si phantasticum duntaxat habuisset corpus. Ergo.

Obj. 3°. Christus prædixerat, Matth. xxii, 40, se tribus diebus et tribus noctibus futurum esse in sinu terræ, sicut Jonas tribus diebus et tribus noctibus fuit in ventre ceti: attamen, juxta narrationem Evangelistarum, Christus non fuit tribus diebus et tribus noctibus in sinu terræ. Ergo.

R. Nego min. Christus enim alibi et pluribus in locis prædixerat quod *tertia die* resurgeret: tres igitur dies et tres noctes de diebus noctibusque integris intelligi non debent; sufficit vero ut tres dies in numero ordinali, prima, secunda et tertia, a sepultura Christi usque ad resurrectionem ejus computari possint: atqui, juxta narrationem Evangelistarum, tres dies in numero ordinali computari possunt; sepultus est enim Christus die veneris, tota die sabbati mansit in tumulo, et die dominica, quæ erat tertia, surrexit. Tres similiter numerari possunt noctes; licet enim per unam noctem physice sumptam, illud intelligatur spatium quod a vespere ad mane excurrit, in usu communi tamen dies integra a media nocte ad mediam noctem sequentem computatur: in hac autem supputatione, Christus fuit tribus noctibus in monumento sicut et tribus diebus, nempe per integram diem sabbati cum sua nocte a media nocte ad mediam noctem, per mediam noctem ad diem veneris pertinentem, et per aliam portionem noctis dominicæ. Ergo.

Insuper scripserunt Apostoli Christum die veneris mortuum, prima sabbati seu die dominica de monumento exiisse, et nihilominus affirmant illum tertia die surrexisse; morem supputandi apud Judæos usitatum

non ignorabant: ergo dici non potest eos tam aperte sibi contradixisse. Hoc aliunde ipsis non fuit exprobratum a Judæis neque a paganis. Sic quotidie apud nos octo dicitur esse dies ubi septem sunt tantum.

Obj. 4°. Si Christus vere surrexisset, scribis, pharisæis, legis doctoribus et sacerdotibus se ostendere debuisset ut eos convinceret: atqui nedum id fecerit, perhibetur se manifestasse tantum nonnullis mulieribus et suis discipulis: ergo.

R. 1°. Nego maj. Christus enim nihil scribis et pharisæis, doctoribus et sacerdotibus debebat; satis erat ut sufficientia illis præstaret motiva credendi: at, licet post resurrectionem ipsis non apparuerit, sufficientia illis præstitit motiva credendi; multi enim prædicabant resurrectionem, tanquam factum cujus testes oculati fuerant, splendidissima operabantur miracula quibus testimonium suum confirmabant, mortem inter acerbissima tormenta alacriter oppetebant: certe hujusmodi testes fide sunt dignissimi. Præterea quando in causa civili et coram tribunalibus sufficienter producti sunt testes, nemo conqueritur quod alii non fuerint convocati: porro illi resurrectionis Christi testes quos protulimus, ad veritatem istiusmodi facti astruendam sufficiunt: ergo.

Forte etiam dici posset Christum seipsum post glorificationem suam pharisæis, etc., manifestare noluisse, quia talis manifestatio insignis erat privilegium quo se constituerant prorsus indignos. Ergo.

R. 2°. Nego min. Nam testimonium mulierum et discipulorum, quibus Christus post resurrectionem suam se manifestavit, minime suspectum est: *id ex prima responsione ad majorem, et ex dictis in probatione propositionis, sequitur.* Mulieres enim tam idoneæ sunt quam viri ad factum aliquod sensibile cognoscendum et testandum: testimonium earum admittunt iudices in causis criminalibus; quare igitur illud non admitteremus ubi de resurrectione Christi agitur? Ergo.

Inst. Apostoli in diversas abierunt regiones, sique unus tantum erat testis resurrectionis respectu gentium:

atqui testis unus testis nullus juxta axioma : ergo resurrectio Christi non erat certo credibilis respectu gentium.

R. 1° Etiam si resurrectio Christi primum non fuisset credibilis respectu gentium apud quas unus aut alter Apostolus eam annuntiabat, nihil adversum nos sequeretur; quæstio est enim an in se et respectu eorum qui Apostolorum et discipulorum testimonium cognoscunt, revera sit credibilis : atqui demonstravimus illam sic spectatam omnino credibilem esse. 2° Apostoli testimonium suum de resurrectione Christi veris confirmabant miraculis : at testis etiam unicus, qui testimonium suum veris confirmat miraculis, dignus est fide. 3° Ordinarie unicus non erat Apostolus in una regione, sed unusquisque plures secum habebat discipulos. 4° Omnes gentes brevi tempore cunctorum Apostolorum testimonium de resurrectione et aliis miraculis Christi cognoscere potuerunt, sive per communem famam, sive per eorum scripta. Ergo.

Obj. 5°. Testes qui sibi contradicunt nullam merentur fidem : at quatuor Evangelistæ, resurrectionem Christi referentes, evidenter sibi contradicunt; mulieres enim venerunt ad sepulcrum *vespere sabbati*, juxta Matth. xxiii, 1; *valde mane, una sabbatorum,..... orto jam sole*, juxta Marc. xvi, 2; *valde diluculo*, juxta Lucam, xxiv, 1; *mane, cum adhuc tenebræ essent*, secundum S. Joan. xx, 1. Ergo.

R. 1° Dist. maj. Testes qui sibi contradicunt in ipsamet facti substantia, nullam merentur fidem, *conc.* ; qui sibi contradicunt in quibusdam facti circumstantiis duntaxat, *nego maj.* Ubi enim plures testes circa substantiam alieius facti sibi concordant, testimonium eorum a criticis non rejicitur, sub prætextu quod circumstantias eodem modo non referant; imo testimonium eorum quodam modo inde firmatur, siquidem inde patet illos non esse impostores. Porro quatuor Evangelistæ perfecte sibi consentiunt in referenda resurrectione : etiam si ergo admitteretur eos in assignanda hora qua mulieres venerunt ad

sepulcrum sibi contradixisse, sequeretur duntaxat incertam esse horam qua Christus e monumento surrexit.

R. 2° Nego min. et ejus probationem. Dies enim religiosus apud Judæos a vespere ad vesperam computabatur, sicut dies festivi apud nos a primis vespers ad secundas in usu ecclesiastico existimantur : dies hebdomadis vocabantur una seu prima, secunda, tertia, etc., sabbati. Unde cum transiisset sabbatum, et incipiente prima die sabbati seu hebdomadis sequentis, quæ est dominica, mulieres emerunt aromata, paraverunt ea, profectæ sunt, et diluculo ad monumentum advenerunt : est autem valde mane quando sol super horizontem incipit apparere, præsertim versus æquatorem, ubi minus sensibile est crepusculum; imo aliquo modo tenebræ adhuc sunt super terram. Aliunde, hæc verba S. Joannis, *cum adhuc tenebræ essent*, intelligi possunt de hora qua profecta est Maria Magdalena. Insuper Evangelistæ non omnes nominant mulieres quæ venerunt ad sepulcrum, nec in eodem ordine; fieri potest ut plures diverso tempore advenerint, vel ut eadem pluries continuo iter fecerint : ergo minime constat Evangelistas sibi contradixisse.

Inst. Incredibile est quasdam mulieres ausas esse sepulcrum a militibus caute custoditum et signatum adire; incredibile est pariter milites benigne passos esse ut illæ ad sepulcrum accederent, omnia inspicerent, libere redirent. Ergo.

R. Nego ant. Nam 1° mulieres ignorare potuerant lapidem fuisse obsignatum et ibi appositos milites; Joseph ab Arimathæa et Nicodemus prompte ligaverant corpus Jesu, cum aromatibus illud sepelierant, *et saxum magnum ad ostium monumenti* advolverant; mulieres quæ venerant de Galilæa erant præsentis, *et viderunt monumentum et quemadmodum positum erat corpus ejus*, Luc. xxiii, 55. Postea omnes regressi sunt *et sabbato siluerunt secundum mandatum*, ibid. 56. Altera die post parasceven, principes sacerdotum petierunt a Pilato ut custodiretur sepulcrum, Matth. xxvii, 62. Ergo.

2° Ex narratione Evangelistarum, angelus descendit

de caelo ut lapidem revolveret, contremuit terra, fractum est sigillum, apertum est monumentum, egressus est Christus, et sedebat angelus super petram revolutam: *Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, et vestimentum ejus sicut nix. Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui*, Matth. xxviii, 3 et 4; abierunt postea custodes in civitatem et *nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quae facta fuerant*, ibid. 11: ergo custodes jam non erant ad sepulcrum quando huc advenerunt mulieres. Ergo.

Obj. 6°. Plures viri docti, inter quos *Paulus et Dam, Germani*, dixerunt Christum non realiter mortuum fuisse, sed tantum sensibus et animo defecisse (*évanoui*): ergo, etc.

R. 1°. *Dist. ant.* Plures quidem dixerunt Christum realiter non fuisse mortuum quando sublatus est de cruce, sed immerito, *concedo*; merito, *nego ant.* Etenim alii viri doctissimi, ut *Volger, Triller, Bartholinus, Eschenbach*, et praesertim ambo *Grüner*, ex seria investigatione et stricta principiorum medicinam respicientium applicatione demonstrarunt assertionem objectam, probationibus destitutam esse et absurdam. Vide *Wiseman, 5° Discours; Ed. Barthe, c. 6, etc.*

R. 2°. *Nego conseq.* Etiam si Christus revera non fuisset mortuus quando in monumentum fuit depositus, ibi vivere non potuisset. Praeterea, nulla via inde potuisset exire. Aliunde decipi non potuissent Apostoli, repugnat illos decipere voluisse aut potuisse, ut supra ostendimus. Ergo.

§ IV.— De excellentia doctrinae Christi.

PROPOSITIONO.

Ex præcellentia doctrinae Christi demonstratur religionis ejus divinitas.

Prob. Doctrina Christi est sanctissima, et aliunde constat doctrinam tam sanctam non nisi a Deo venire posse.

1° *Est sanctissima.* Spectari potest ex parte auctoris, ex parte dogmatum, ex parte praeceptorum, ex parte consiliorum et ex parte effectuum: atqui sub his respectibus summa relucet ejus sanctitas.

1° *Ex parte auctoris*, id est Christi. Constanter apparet mitissimus, beneficus, patiens, soli Deo consecratus et de regno ejus sollicitus; salutem hominum ardenti zelo quaerit, divitias aspernatur, honores fugit, non disputat, non contendit, pacem commendat, pacificos laudat, discipulos a terrena dominatione deterret, humilitatem dictis et exemplis suadet: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde*, Matth. xi, 29; aegrotos sanat, afflictos consolatur, ignaros edocet, infirmos sublevat, contumelias sibi illatis indulget, lacrymas super Jerusalem effundit, Judam proditorem amica voce compellat, de iudicibus inique ipsum damnantibus non conqueritur, percussus a militibus et sputis coopertus obmutescit, instar agni ad crucem ducitur, pro interfecto deprecatur, divinae voluntati se subjicit et voluntarie pro peccatis hominum se offert: atqui nullus tam sanctus visus est homo super terram, ut fatetur *Rousseau* supra citatus: « Si la vie et la mort de Socrate sont d'un sage, la vie et » la mort de Jésus-Christ sont d'un Dieu. » Ergo 1°.

2° *Ex parte dogmatum.* Profundissima enim et lucidissima de Deo affirmat, scilicet eum esse unicum, omnium rerum creatorem, conservatorem, arbitrum et moderatorem, esse potentissimum, sapientissimum, justissimum virtutis remuneratorem, criminis vindicem, nostri amatorem, largum benefactorem, etc. Docet altissima mysteria perfecte concatenata, qualia sunt mysteria Trinitatis, Incarnationis, lapsus hominis, Redemptionis, peccatorum remissionis, gratiae operationis, etc. Ratio humana, admiratione stupefacta, nullam in hujusmodi dogmatibus invenire potest contradictionem. Ergo 2°, etc.

3° *Ex parte praeceptorum.* Sapientissima sunt ipsius praecepta, sive erga Deum quem praecipit adorare, toto corde diligere, fide et pietate colere; sive erga proximum

etiam inimicum, quem vult a nobis ita amari, ut illi compatiamur, auxiliemur et omnia charitatis officia præbeamus; sive erga nosmetipsos, jubet enim ut omnia fugiamus vitia, v. g., ambitionem, superbiam, avaritiam, luxuriam, intemperantiam, etc., et cunctas colamus virtutes his vitiis oppositas. Ergo.

4° *Ex parte effectuum.* Statim enim atque doctrina Christi prædicata et credita fuit in mundo, undique apparuerunt eminentissimæ virtutes huc usque penitus ignotæ, et prodigia fortitudinis, temperantiæ, castitatis, abnegationis et sanctitatis: unde ipse Plinius Junior, lib. 10, Epist. 87 ad Trajanum, post diligentem de moribus Christianorum inquisitionem, juxta mandatum imperatoris, aiebat: « Soliti statuto die ante lucem con- » venire... se sacramento, non in scelus aliquod, obstrin- » gere, sed ne furta, ne latrocinia et adulteria commit- » terent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati » abnegarent. » Et Julianus Apostata, in gremio Ecclesiæ educatus, sed infensissimus Christianorum inimicus, sic de moribus eorum loquitur apud Sozomenum lib. 5, cap. 18: « Turpe fuerit impios Galilæos, præter » suos pauperes, nostros etiam alere; nostros autem » mendicos nostra ope ac subsidio destitutos videre. » Novimus quid scriptores ecclesiastici de moribus primorum Christianorum scripserint; in cunctis postea sæculis semper emicuerunt miranda perfectionis exempla: si vero multi jugiter exstiterint qui suam vitam ad normam Evangelii non composuerint, id tribuendum cupiditatibus, non autem defectui doctrinæ. Ergo, etc. Ergo.

2° Doctrina tam perfecta non nisi a Deo venire potuit, Impossibile est enim hominem a parentibus pauperibus oriundum, nullo studio ex cultum, humanarum scientiarum adminiculo destitutum, talem excogitasse doctrinam sapientia philosophorum adeo superiorem, illam coordinasse, prædicasse et cuncto persuasisse mundo. Aliunde eam ab hominibus non accepit. Ergo. Hinc adhuc *Rousseau*: « L'Évangile a des caractères de vérité » si grands, si frappants, si parfaitement inimitables, que

» l'inventeur en serait plus étonnant que le héros. » Hæc de materia exquisitum citatur opus in Anglia editum: *Principes fondamentaux de la religion chrétienne, par Hearn, 1807; Nicolas, études philosophiques sur le Christianisme, t. II, part. 2, etc.* Ergo.

Hoc argumentum adversus incredulos directum valet etiam contra Judæos: Judæi enim habent Christum ut ab obscuris parentibus ortum, cultura scientiæ et artium destitutum. Quomodo autem vir hujusmodi suis duntaxat viribus potuisset libros Veteris Testamenti tam perfecte cognoscere, mirabili eorum doctrinæ novam doctrinam perfectissimam adjungere, eam persuadere? etc.

Obj. Religio christiana jubet 1° diligere inimicos, reddere bonum pro malo, et prohibet vindictam; 2° præcipit humilitatem, et sic exstinguit amulationem ac stimulum gloriæ qua accenduntur homines et ad magnas incitantur actiones; 3° consulit paupertatem et bonorum hujus mundi contemptum: hoc autem producit ignaviam, commercii destructionem atque graviter nocet societati; 4° virginitatem et perpetuam continentiam valde commendat, sicque propagationi generis humani, quantum in se est, opponitur: atqui hæc dici non possunt recta et sancta: ergo.

R. Nego min. Ad singula autem respondendum est. Itaque:

1° Religio christiana prohibet quidem ne vindicta propria auctoritate suscipiatur, sed recursum ad magistratus ut injuria repellatur vel illata reparetur non prohibet, modo ex odio et vindictæ desiderio id non fiat; a fortiori non prohibet ne publici debellantur hostes, et intra justos coerceantur limites: porro interest societatis ut privatæ prohibeantur vindictæ, et proximi ac etiam inimicorum præcipiatur dilectio; id nemo inficiabitur: ergo.

2° Religio christiana præcipit humilitatem, non vero animi demissionem; ingens enim est inter utramque discrimen. Vanæ gloriæ desiderium reprimit, sed animi fortitudinem non ideo frangit: illam potius accendit alia

hujus virtutis incitamenta nobiliora et efficaciora sup-
peditando; docet enim pro patria injuste oppressa vel
oppugnata fortiter moriendum esse, et infinitam a Deo
propter hanc mortem expectandam remunerationem;
docet principibus obtemperandum; vitam præsentem
parvi pendendam, futuram felicitatem toto corde deside-
randam esse: qui ergo his stabunt principiis, semper
erunt animo fortes et constantes, nec pericula belli, nec
ipsam mortem formidabunt. Et revera christiani mili-
tes qui in exercitiis infidelium arma gerebant, nun-
quam ignaviæ fuerunt accusati, sed e contra virtus eo-
rum plurimis monumentis commendatur. Ergo 2°.

3° Voluntaria paupertas laudatur in Evangelio tan-
quam perfectio: at simul præcipitur labor, ignavia et
otiositas graviter reprobantur. Cuncta bona hujus mundi
contemnere debemus, id est paratos esse oportet ea abji-
cere et perdere potius quam Deum offendere; tenemur
tamen rationabilem de illis curam habere pro circum-
stantiis in quibus constituimur, et bono publico semper
invigilare: atqui, nedum hæc animi dispositio societati
noceat, disponit e contra ad memorandos liberalitatis et
abnegationis actus, qui semper sunt utiles et aliquando
necessarii: ergo.

4° Christus omnibus commendavit virginitatem et con-
tinentiam tanquam perfectionem a qua neminem ex-
cludere volebat: sed perfecte sciebat non multos hanc
perfectionem amplexuros, ac proinde nullum inde ori-
turum fore societati detrimentum. Ad bonum societatis
non requiritur numerosior populus, qui aliquando vera
est calamitas, nempe ubi sufficientia simul non existunt
media quibus omnes convenienter occupari et sibi ne-
cessaria acquirere possint; tunc enim multiplicantur
otiosi, vagabundi, fures et latrones, etc. Multo magis
ergo bonum societatis exigit ut omnes cives bene sint
ordinati, recte educati, moribus integri, probitate con-
spicui, fidelitate in contractibus commendati, legibus
obsequiosi, etc. Virginitas autem et continentia his vir-
tutibus non nocent; multo e contra qui vitam cælibem

ducunt, aptiores sunt, saltem ordinarie, ad mores recte
informandos, ut experientia constat.

Præterea, qui perpetuam paupertatem et castitatem
profitentur, ut soli Deo sint consecrati et utilitati homi-
num addicti, multa facere possunt quæ patresfamilias
ne tentare quidem auderent: v. g., S. Franciscus Xave-
rius, si propriam habuisset familiam regendam, nun-
quam Evangelium apud Indos, Japones, etc., prædicas-
set: S. Vincentius a Paulo nunquam tot et tanta
charitatis opera exercuisset, etc. Insuper omnes sacer-
dotes, ministerium sacrum exercentes, multo magis
generis humani propagationi inserviunt, vera morum
principia persuadendo, quam si singuli suam haberent
uxorem.

Aliunde, qui contra cælibatum religiosum impie cla-
mitant, sæpius ipsi vitam cælibem ducunt, non sancti-
tatis et perfectionis causa, sed ut facilius libidinibus suis
indulgeant. Ergo.

§ V. — De mira religionis christianæ propagatione.

Quod religio christiana per orbem celerrime annun-
tiata fuerit, est factum ab omnibus admissum. Legimus
enim in Actibus Apostolorum, ipsos multas in diversis
regionibus instituisse ecclesias; B. Paulus, Rom. 1, 8,
gratulabatur Romanis quod fides eorum annuntiaretur
in universo mundo; secundo sæculo, S. Justinus, in Dia-
logo cum Judæo Tryphone, asserebat confidenter, « nul-
lum esse genus hominum, sive barbarorum, sive Græ-
corum, sive etiam aliorum populorum, quocumque
nomine appellentur, apud quos non fiant preces Patri
et Creatori omnium per nomen Jesu Christi. » Antea
jam dixerat Plinius, in sua Epistola ad Trajanum citata,
multos esse Christianos omnis ætatis, omnis ordinis,
utriusque sexus, et addit: « Neque enim civitates tan-
tum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius
contagio pervagata est. » In tertio sæculo, Tertull.
Apol. cap. 37, imperatorem et senatum Romanum allo-

quens, sic eos compellat : « Hesterni sumus, et vestra » omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum; sola vobis relinquimus » templa. » Serie non interrupta omnis generis monumentorum constat magis ac magis numerum Christianorum semper crevisse, et eos tempore Constantini Magni jam numero valde prævaluisse : unde sit

PROPOSITIO.

Divinitas religionis christianæ ex mira ejus propagatione invicte demonstratur.

Prob. Illa religio est divina quæ sic propagari non potuit, nisi auxilio Dei corda hominum pro nutu inflectentis : atqui religio christiana sic mirifice propagari non potuit nisi auxilio Dei; si quædam enim causæ naturales in illius propagationem influere potuissent, repeterentur vel ex parte doctrinæ quæ annuntiabatur, vel ex parte prædicatorum qui illam annuntiabant, vel ex parte eorum quibus annuntiabatur, vel denique ex parte mediiorum quibus utebantur præcones ad illam persuadendam : atqui sub diversis his respectibus nulla causa naturalis propagationi religionis christianæ inservire potuit, sed omnia e contra illi adversabantur.

1º *Non ex parte doctrinæ quæ annuntiabatur.* Hæc enim doctrina proponebat dogmata et mysteria rationi impervia, imo et rationi apparenter valde repugnantia, ut adorare tanquam Deum hominem inopem, obscurum, turpissima morte a suis concivibus damnatum; austera tradebat morum præcepta, universis cupiditatibus adversa; præcipiebat divitiarum terræ contemptum, honorum mundi fugam, voluptatum abnegationem, injuriarum condonationem, inimicorum dilectionem, jejuniorum observantiam, totiusque naturæ corruptæ mortificationem. Sublimis quidem est hæc doctrina et seminibus veritatis homini ingentis valde conformis, ut sapienter observat et luculenter dicit *P. Thomassin*, de Incarna-

tione : at nihilominus constat homines corruptos ad eam amplectendam naturaliter adduci non potuisse. Præterea, inde sequitur sublimem hanc doctrinam, rectæ rationi et naturæ hominis tam perfecte congruentem, meram non esse fabularum congeriem, sed a Deo omnis veritatis fonte originem ducere. Ergo 1º.

2º *Non ex parte prædicatorum qui doctrinam Christi annuntiabant.* Erant enim duodecim viri pauperes, illiterati, idiotæ, timidi, in infima conditione populi nati et educati, vilissimam exercentes artem ut victitarent; nullis divitiis, nulla eloquentia erant præditi, nulla consideratione inter homines gaudebant : atqui tales præcones naturaliter risum excitare debebant, potius quam persuasionem obtinere : ergo 2º.

3º *Non ex parte eorum quibus doctrina Christi annuntiabatur.* Erant enim Judæi et pagani : atqui Judæi et pagani naturaliter non inclinabantur ad religionem christianam amplectendam, multum vero ipsi opponebantur; nam Judæi addictissimi erant legi Moysis et ritibus suis; Messiam sibi figurabant tanquam principem potentissimum. At fides christiana religionem Moysis abrogabat, ritus et traditiones Judæorum reprobabat, hominem ab ipsis velut malefactorem et impostorem morte damnatum proponebat ut Messiam promissum, ut Deum simul et hominem ab omnibus adorandum. Similiter paganis suadendum erat ut tanquam inania simulacra suos abjicerent deos, sua everterent templa, patrum suorum religionem, cupiditatibus faventem, velut superstitionem abnegarent, et alteram profiterentur doctrinam cunctas libidines et cupiditates coercentem, ut quemdam Jesum Nazarenum a Judæis cruci affixum sicut Deum haberent et adorarent : atqui hæc paganis naturaliter placere non poterant. Hinc *B. Paulus*, I Cor. I, 23 : *Prædicamus Christum crucifixum : Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.* Ergo 3º.

4º *Non ex parte mediiorum quibus ad persuadendum utebantur primi Evangelii præcones.* Omnibus enim subsidiis humanis erant destituti, nulla spe boni aut emolu-

menti temporalis alliciebant homines, nihil in hac vita promittebant sectatoribus suis præter ignominiam, opprobrium, ærumnas, tormenta et mortem; patronos non habebant potentes et principes sæculi, sed e contra infensissimos eos experti sunt inimicos; Apostolorum enim eorumque discipulorum prædicatio omnibus modis fuit impugnata, a Judaismo et paganismo, invidia sacerdotum, perfidia Judæorum, subtilitate philosophorum, eloquentia rhetorum, prudentia politicorum, superstitione populorum, immanitate tyrannorum, omni genere suppliciorum, etc. Christiani atrocissimis persecutionibus istis per trecentos annos ubicumque immaniter fuerunt vexati, et nihilominus ita crevit eorum numerus, ut tandem omnino prævaluerint, et idolorum cultus penitus cessavit; ergo 4°, etc.; aliunde, etc.; ergo nulla excogitari potest causa naturalis, etc. Ergo.

Vide opus citatum, *Appel à la raison*, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Illud divinam esse religionem non probat quod falsis competit religionibus: atqui celeritas propagationis doctrinæ christianæ falsis competit religionibus, nempe Paganismo, Mahumetismo, Lutheranismum et Calvinismo: ergo.

R. Dist. maj. Illud non probat, etc., quod falsis competit religionibus eodem modo, *concedo*; diverso modo, *nego maj.* Similiter *distincta minore, nego conseq.* Itaque libenter fateor quod celeritas propagationis non probaret divinam esse religionem christianam, si eodem modo aliis competeret religionibus: sed falsum est illam aliis religionibus eodem modo et sub eodem respectu esse communem; divinam enim esse religionem christianam non ideo concludimus quia celeriter per orbem fuit propagata, sed quia evidens est stupendam ejus propagationem nulli causæ naturali tribui posse: prompta vero aliarum religionum diffusio causis naturalibus tribui potest.

1° Paganismus, nedum sicut religio christiana cupi-

ditibus adversaretur, illis e contra multum favebat, innatæ hominum propensioni ad libidinem blandiebatur, auctoritate principum nitebatur, etc. Ergo 1°.

2° Mahumetismus pariter multis cupiditatibus et præsertim luxuriæ habenas laxat, et ipsius institutor non persuasione, sed armis et bello illum propagavit: contra vero Apostoli et cæteri religionis christianæ præcones, non bellando et interficiendo, sed moriendo, orbem ad Christum adduxerunt. Ergo 2°.

3° Lutherana et Calviniana religio viis naturalibus suam debuit propagationem; ipsarum enim fundatores et prædicatores erant docti et eloquentes, plures ex principibus et aliis magnatibus habuerunt patronos, præcepta religionis christianæ emollebant, sicque cupiditatibus favebant; religiosos et moniales a votis solvebant, his et clericis connubia permittebant, confessionem peccatorum, abstinentiam, jejunia aliaque præcepta naturæ corruptæ importuna sustulerunt; bona ecclesiastica principibus concesserunt: his omnibus causis concurrentibus, non mirum si tam celeriter propagata fuerit illa reformatio. Ergo 3°.

Inst. Principes christiani plurima fecerunt edicta contra Judaismum, Paganismum et hæreticos: ergo his edictis propagatio religionis Christianæ tribui potest.

R. Nego conseq. Probationem enim nostram ex propagatione religionis christianæ ante conversionem Constantini deducimus: porro ante Constantinum nullus fuit princeps christianus, nullum saltem prodiit edictum temporalis auctoritatis in favorem religionis christianæ; sed e contra hæc religio multis modis a principibus fuit impugnata. Ergo.

Obj. 2°. Tempore Christi et Apostolorum, orbis erat litteratus, et vanitatem idolorum cognoscere incipiebat: ad Christum ergo naturaliter adduci potuerunt homines, sive propter idololatriæ absurditatem, sive propter perfectionem doctrinæ Christi, sive propter virtutes Apostolorum, sive propter eleemosynas quas elargiebantur Christiani, etc.